

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

A személyhez fűződő jogok védelmének kialakulása és fejlődése, azok általános szabályozása

A személyiségi jogok védelme egyre hangsúlyosabb szerepet játszik Magyarországon. E jogterület elismerése nem volt mindig egyértelmű, gondolok itt a második világháborút követő időszakra, amikor is a „személynek” és a „személy jogainak” védelme egészen sajátos módon történt. Eközben a tőlünk nyugatabbra lévő európai országokban, illetve az Amerikai Egyesült Államokban egyre hangsúlyosabb védelmet kaptak ezen jogok, így jogi szabályozásuk is egyre koherensebbé vált. Az Amerikai Egyesült Államokat vizsgálva azt tapasztalhatjuk, hogy ők már a XIX. századtól kezdve foglalkoznak e terület jogi szabályozásával, és egyfajta védelmi rendszer kiépítésével a személyhez fűződő jogok esetében. Ez a védelem azonban nem mindenkit illetett meg egyformán.

Ma a személyhez fűződő jogok léte és védelme igazán, úgynevezett divatos téma. Mindehhez hozzájárul a politikai viták eldurvulása, a kampányok időbeli előrehozatala, a közvélemény felhasználása, a társadalom bevonása a politikai erők „magánharcába”. Továbbá nem elhanyagolandó, hogy a médiában egyre nagyobb szerepet kap az „agresszió” nyílt és kendőzetlen bemutatása. A sajtó és a média lapszámuk, illetve nézettségük növelése érdekében egyre messzebbre merészkednek el, gondolok itt egy-egy valóságshowban történetekre vagy arra, hogy a legnagyobb példányszámban fogyó napilapok is címlapjukon közlik azon képeket, melyeken nyíltan megjelenik az erőszak, némely esetben maga a halál.

A bírói gyakorlat - a védelem egyik formája - a változásokra természetesen, csak késve tud reagálni. Sajnos azt tapasztalhatjuk, hogy az alkalmazott, illetve alkalmazható szankciók nem elég elrettentők ahhoz, hogy ilyen esetek ne ismétlődhessenek meg, hogy ne érje meg ezen kockázatot vállalniuk az elkövetőknek. Ugyanakkor a jogalkotás részéről is lemaradást tapasztalhatunk, hisz az Országgyűlés már több éve adós a jogi szabályozási háttér egyértelmű kialakításával.¹

¹Ilyen eset volt például a „frekvencia-szűkösségi” probléma. Lényege, hogy a frekvencia behatároltsága miatt a nyomtatott sajtóval szemben a rádió és a televízió esetében a sajtó-, a véleménynyilvánítási-, és tájékoztatói szabadság korlátozások alá kell, hogy essen. A 34/1992 (VI.10) Alkotmánybírósági határozat kimondta, hogy az országgyűlés a sajtótörvény ilyen jellegű módosításával adós, jogalkotói feladatát nem teljesítette és, hogy alkotmányellenes helyzetet tart fenn mulasztásával. (Az Alkotmány 61.§-ba foglalt alapjog gyakorlásának lehetősége nincs szabályozva emiatt.) A 48/1993.(VII.2.)

2. A személyhez fűződő jogok, így például a jóhírnév védelmének történeti kialakulása és fejlődése

2.1 Római jogban való szabályozása

A római jogban nem voltak elkülönült jogágak, a jóhírnév és a becsület polgári és büntetőjogi védelme összefolyt. (Ez a jelenség azonban a mai napig nyomon követhető, hiszen a jóhírnév megsértése esetén lehetőség van büntető- és polgári jogi védelem igénybevételére is, amennyiben a jogszabályok által megkövetelt egyéb feltételek is fennállnak.)

Amikor valaki jóhírért megsértették, az a praetori jog szerint személyisértésnek minősült, ami magán delictum volt. Az iniuria-t² már XII. táblás törvény is szabályozta, ugyanakkor ez nem feleltethető meg egy konkrét modern bűncselekményi tényállásnak sem. XII. táblás törvény így rendelkezett erről: XII. tab. 8,4, "Si iniuriam alteri faxsit, viginti quinque poenae sunt" - „Ha mással szemben személyisértést (jogsértést) követnek el 25 legyen a büntetés.”

Az idegen személyiség tudatos megsértését a praetor edictum kiadásával állapította meg, és a sértett számára így biztosított kereseti jogot, mely kereset jogalapját egy generalklauzula adta. A generalklauzula így szólt: „Ne quid infamandi causa fiat.” Szabad fordítása: „Senki ne keltse másnak rosszhírért!”²

A perlő félnek - felperesnek - kellett bizonyítania ilyenkor, ő volt köteles a praetor előtt pontosan meghatározni, hogy mi történt. A praetor szabadon mérlegelhetett, hogy az elkövetett magatartás csorbította-e a sértett jóhírnevét vagy sem. Ha igen, akkor keresetet adott, amely neve az actio iniuriarum volt. A sértett - mivel a sérelem összege nem volt pontosan meghatározható - egy általa megfelelőnek tartott összeget követelhetett a tettetéstől, és a marasztalás mértékét a felperes becslő esküje /litis aestimatio/ alapján, - az összeg keretén belül - az esküdtbíró állapította meg.

Mivel iniurianum volt a személyisértés, ezért - a mai jogrendhez hasonlóan - személyhez kötődő volt a megindíthatóság /actio vindictam spirans/. A sértett halála esetén a keresetindítás

ABH-ban (,mely az 1993. LXII. Törvény alkotmányossági felülvizsgálata során született) a bírák felhívták a kormányt, hogy pótolja azon jogalkotói mulasztását, mely révén nincsenek meg azon ismervek, eljárási szabályok, melyek révén stúdióengedély adható vagy tagadható meg, ha a kiosztható frekvenciasávra több jelentkező is van.

² Iniuria szó tágabb értelemben jogellenességet jelent, amely szükségszerűen valamely jogszabály, és emellett többnyire egy bizonyos személy alanyi jogának megsértésével is járt.

²Ez már személyiségi jogi tényállásnak tekinthető.

joga az örökösét illette meg. A klasszikus korban már nemcsak közvetlenül az önjogú személy lehetett sértett, hanem az ő családtagjai, rabszolgái révén közvetve is elkövethetővé vált a bűncselekmény³, melynek nemcsak szándékosnak, hanem célzatosnak is kellett lennie. /Ha nem volt személyes célzat, akkor más bűncselekmény valósulhatott csak meg./ Az iniuria irányulhatott a sértett testére, méltóságára, jóhírének (=bona fama) rontására, és lehetett szóbeli illetve tettleges is.

Ulpianus jóvoltából néhány tényállást ismerhetünk is:

- D.47,10,15,33: valaki azt híreszteli, hogy egy személy az ő adója, holott nem az;
- D.47,10,15,32: valaki kihirdeti, hogy eladja adója zálogtárgyát, holott az illető nem az adója, és nem adott zálogot.⁴

Gaius is ez utóbbi esetet említi Institúcióiban: valaki más javait árverési hirdetéssel közzé teszi, mintha az illető az adója volna, tudva azt, hogy az illető nem tartozik neki semmivel.⁵

Papinianus említi: valaki a császárhoz vagy más tisztségviselőhöz intézett beadványában más jóhírét (fama) alaptalanul bemocskolja⁶.

A magyar jogtudósok közül római jogi mélységében ezzel a kérdéssel Pólay Elemér foglalkozott részletesen kifejtve⁷, hogy *actio iniuriarum /aestimatoria/* sajátos jellege miatt a római keresetrendszer kiegészítésére szolgáló szubszidiárius kereset volt. Minden esetben alkalmazható volt, ha a római polgár személyének védelmére más jogeszköz nem állott rendelkezésre. Ugyanakkor ez tette teljessé a római tulajdonos védelmét mindazon esetben, amikor a jogellenes, és a tulajdont vagy látszattulajdont sértő magatartásnak személyi éle is volt. Az egész római tulajdonos-védelmi keresetrendszer, a „jó erkölcsök” védelmének jegyében épült ki.

A jóhírnév és a becsület azonban a fenti egyéni jogsérelmek védelmén túlmenően ideológiai alapot jelentett a posztklasszikus korban a császári abszolutizmus megteremtéséhez ill. továbbfejlesztéséhez, hiszen mindazon tényállások, illetve ilyen tényállásokat megvalósító

---

³Forrás: Gai.3.220-222

⁴Forrás: Földi András, Hamza Gábor: A római jog története és institúciói Nemzeti Tankönyvkiadó Bp. 1996

⁵Gai. 3,220

⁶D. 47,10,15,29

⁷Forrás: Pólay Elemér: A személyiség polgári jogi védelmének története; Iniuria- tényállások a római jogban.

magatartások, amelyek alkalmasak voltak a császár abszolút hatalmát veszélyeztetni, - például: egy becsmérlő tartalmú irat készítése⁸ - iniurianak minősült, és a cselekmény criminaliter (=büntetőjogilag) volt üldözendő. Ezen korszakban tehát az iniuria-tényállás magánjogi úton való üldözése háttérbe került, és a tényállások javarészt crimenek lettek.

Iustinianus (527-565) visszatér a klasszikus kori gyakorlathoz, azzal az eltéréssel, hogy ő választási lehetőséget biztosított, miszerint: a sértett egy iniuria esetében a jogorvoslat során, választhatott a kriminális vagy a deliktuális út között. Mindezek mellett az actio iniuriarum továbbra is a tulajdonos és a tulajdonosi helyzetben lévő, személyi jellegű védelem maradt.

2.2 A felvilágosodás hatása, a deklarációk és a XX. század történései

Személyiségi jogról, mint jogfilozófiai kategóriáról (Hobbes, Locke, Rousseau révén) alig több mint két évszázada beszélhetünk, polgári jogi kategóriaként még később jelent meg.

A felvilágosodás írói adtak hangot annak, hogy az egyén döntéseiben önálló és szabad. Az élet, a szabadság, a boldogságra való törekvés, mint emberi jogok először az 1776-ban az Egyesült Államokban kiadott Függetlenség Nyilatkozatban jelentek meg. 1791-ben kiadták a Bill of Rights-ot, mellyel Amerikában teljessé vált a sajtó szabadsága és a szólásszabadság, mint alapjogok.

Franciaországban, 1789-ben megjelent az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata. Ennek XI. cikke deklarálja: *„A gondolatok és vélemények szabad közlése az embernek egyik legértékesebb joga, ennél fogva minden polgár szabadon szólhat, írhat, s nyomtathat bármit.”*

A személyiségi jogok nevesítése a XIX. sz. végén történ meg, és ebben nagy szerepet játszik a liberalizmus eszméje.⁹

A II. világháború rávilágított arra, hogy nem lehet csupán az államra bízni a személyiségvédelmet, szükség van arra, hogy adott esetben az emberek a saját államukkal szemben is védelmet kaphassanak. /Ekkor vált uralkodóvá az a nézet, miszerint szükséges egy államok felett álló, minden embert megillető közös norma léte, amelytől senki sem térhet el. Ez a felfogás természetjogi alapokon nyugszik./

---

⁸C.9.3.6.2

⁹A személyiségi jogok az államhatalommal szemben való védekezést szolgálták.

Az emberi jogok ma érvényes alapvetését és katalógusát az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában találjuk meg (1948), amelyen egyébként a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966) is alapul. Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezmény (1950, Róma) még ennél is teljesebb meghatározását adja az emberi jogoknak, megteremtve az érvényesítési fórumait is.

2.3 A személyiségi jog történeti fejlődése Magyarországon

Magyarországon a személyiségi jog tartalmát meghatározó jogdogmatika a XIX. sz. végén jelent meg, ám kevésbé intenzíven, mint Franciaországban.

Az 1848-49-es szabadságharc idején és később a dualizmus ideje alatt a személyi szabadságjogok alatt, az állampolgárok személyiségéhez tapadó jogokat értették. Ide tartozott: az egyéni biztonság, a tartózkodási és költözködési szabadság, a lakás sérthetlensége és a levéltitok védelme is.

A gondolat és a vélemény szabad nyilvánítását deklarálta az 1874. évi 24. törvénycikk, és az 1878. évi 5. törvénycikk. 266.§-a is. /Az ügyvédek részére külön is biztosították e jogokat./

1848-ban kinyilvánították a sajtó szabadságát. Kimondták, hogy a sajtó útján mindenki szabadon közölheti és terjesztheti gondolatait. 1914. évi 14. törvény politikai érdekeknek megfelelően megszorította a sajtószabadságot, bevezették a helyreigazítási jogot, a sajtóeljárást, és a fokozatos felelősség elvét. Jelentős volt az 1921. évi LIV. törvény - szerzői jogi törvény - és az 1923. évi V. törvény, mely az utánzás, hírnév vagy hitelrontás, üzleti vesztegetés szándékos eseteiben kárpótlást rendelt.

1945 után a személyiségi jog háttérbe szorult, melynek oka a marxista felfogása volt, ékes bizonyíték erre például a Legfelsőbb Bíróság III. sz. elvi döntése, mely kizárta a nem vagyoni kártérítés alkalmazását.

A Polgári Törvénykönyv 1959. évi szövegében megjelent a személyhez fűződő jogok védelme, ám ennek nyomán személyiségvédő bírói gyakorlat nem alakult ki. 1960-as évektől jelentek meg a magyar jogirodalomban a személyiségi jogok kibővítésére vonatkozó javaslatok

például Kemenes Bélától és Mádl Ferencről. Az 1970-es évek közepén már a szövegszerű javaslatok is elkészültek, melyek a Ptk. 1977. évi módosításával léptek életbe.¹⁰

2.4 A nem vagyoni kár történeti fejlődése Magyarországon

A XIX. sz. végétől születtek meg azok a törvények, amelyek az egyes személyiségi jogok megsértése esetén nyújtottak konkrét védelmet, például az 1890. évi LX. törvény alapján az elvert császár fájdalomdíjat követelhetett. Az 1914. évi XLI. törvény a becsület megsértése esetén adott lehetőséget az eszmei kártérítésre, míg az 1921. évi LVI. törvény a szerzői jogok szándékos vagy gondatlan bitortlása esetén nyújtott védelmet.

Grosschmid Béni¹¹ kötetmi jogi tankönyvében szól olyan javakról, „*amelyek becsebbek a vagyonnál*”. Ezen javaknak példálózó felsorolását is megadja, szerinte ide tartozik a testi épség - ez jelenti a személy saját, illetve a más épségét is -, a jóhírnév, a lelki nyugalom és a köztisztelet is.

1952-ben a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa hatályon kívül helyezte mindazokat az elvi határozatokat, amelyek az eszmei károkért járó kárpótlások alapelveit tartalmazták, a nem vagyoni kár jogintézményét megszüntették.¹²

1959-ben megjelent Ptk. sem tette lehetővé, hogy a sértettnek a nem vagyoni kártérítés esetleges megítélésével nyújtsanak elégtételt. A nem vagyoni kár megítélésének lehetőségét az 1977. évi IV. törvény - Ptk. Novellája - hozta vissza. A Ptk. 354.§-aként a felelősség egyes esetei között helyezte el a nem vagyoni kártérítés intézményét.¹³

Az 1981-ben hozott 16. sz. irányelv módosította az 1977-es szabályokat. Kimondta, hogy a „*nem vagyoni kár megtérítésére a kárért felelős személy csak a törvény által meghatározott feltételek együttes megléte esetén kötelezhető*”. A konjunktív feltételek - az addigi vagylagosak helyett - követelményével kizárták a nem vagyoni kártérítés köréből a testi épség és egészség körén kívül valamennyi más személyhez fűződő jogot. (A 16. sz. irányelvet az 1990-ben kiadott 21. sz. LB irányelv helyezte hatályon kívül.)

¹⁰1977. évi IV. törvény

¹¹Grosschmid Béni: Fejezetek a kötetmi jogok köréből, Grill Károly Könyvkiadó Vállalat Budapest 1900 -1901.

¹²Az 1953. évi III. sz. PED az általános kártérítés körében értékelte a nem vagyoni kárt, kizárólag a vagyoni károkkal összeolvadva.

¹³Az 1978-ban hatályba lépett Ptk. Novellájának 354.§-a a következőképpen fogalmazott: „*A károkozó köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát, ha a károkozás a károsultnak a társadalmi életben való részvételét, vagy egyébként életét tartósan vagy súlyosan megnehezíti, illetőleg a jogi személynek a gazdasági forgalomban való részvételét hátrányosan befolyásolja.*”

1990-ben módosították az 1986. évi II. törvényt, és innentől kezdve sújthatja sajtó-helyreigazítási vagy sajtóval szemben indított más polgári perben a bíróság a törvényben meghatározott szerveket közérdekű célra fordítható bírsággal.¹⁴ A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint a bírság a társadalom rosszallását fejezi ki, és általános védekezésül szolgál a hasonló cselekményektől való visszatartás érdekében.¹⁵

A 34/1992. (VI.1.) Alkotmánybírósági Határozat a Ptk.354.§-ának vizsgálata során megállapította, hogy az alkotmányellenes és ezért azt megsemmisítette. Az AB indokolásának a lényege a következő volt: „A társadalmi életben való részvétel, vagy egyébként az élet tartós vagy súlyos megnehezülésének a nem vagyoni kártérítés alapjakénti feltétele önkényes határvonal.” ... „A személyi kör bekövetkezte, nagysága becslésen alapul, objektív mércéje nincsen, és éppen ezért a jogi szabályozásban alkotmányosan nem lehet ezt következményekhez igazítani.”

Atörvény 354.§-a így a következő szöveggel maradt hatályban: „A károkozó köteles megtéríteni a károsult nem vagyoni kárát.”

Az 1993.évi XCII. törvény hatályon kívül helyezte a Ptk.354.§-át és a nem vagyoni kárt a Ptk. 355.§ (1) és (4) bekezdéseiben helyezte el. /A nem vagyoni kár az ott meghatározott kárfajták egyike./

3. Személyiségi jogok a magyar Polgári Törvénykönyvben

„A Polgári Törvénykönyv általánosságában védi a személyhez fűződő jogokat /75.§/, ezért a Ptk. 84.§-ának rendelkezéseit bármiféle személyhez fűződő jogok megsértése esetén lehet alkalmazni”.¹⁶ A törvény ugyanakkor nem tartalmaz kimerítő taxációt a személyiségi jogokról és nem határozza meg konkrétan az „általános” személyiségi jog fogalmát.

3.1 A személyiségi jogok általános jellemzői:

- A személyhez fűződő jogok alkotmányos alapjogok.

¹⁴A közérdekű célra fordítható bírság 1977-ben került be a Polgári Törvénykönyvbe

¹⁵Bírósági Határozatok 1991/9. sz. 353.

¹⁶BH. 1981. 57

- A személyiségvédelem általános jelegű, így minden magatartás jogellenes, ami a személyiséget sérti.
- Abszolút jellegű, mindenkire egyaránt kötelező szabályokat fogalmaznak meg, vagyis mindenki köteles a személyiségi jogokat tiszteletben tartani.
- A személyiségi jogok csak a rendeltetésszerű joggyakorlás elvének betartása mellett érvényesülhetnek.
- Mindenki köteles a személyhez fűződő jogok megsértésétől tartózkodni, gyakorlásuk nem sértheti mások jogait és törvényes érdekeit.
- Relatívává válik a jogviszony, ha konkrét jogsértő eset történik. Ekkor a jogosultnak a jogsértővel szemben támad követelése a jogsértő magatartás megszüntetésére és a jogsértés jóvátételére.
- Ezen jogok személyes jellegűek, alanyuk csak jogképes (magán-, jogi-) személy lehet.
- A gyakorlat a törvény előírásait tovább tágította azzal, hogy személyiségi jogvédelmet biztosít minden olyan nem természetes személynek is, mely jogi személyiséggel ugyan nem rendelkezik, de önálló jogalanyként vesz részt a társadalom életében. Így alkalmazza a vonatkozó rendelkezéseket például a saját név alatt jogszerzésre jogosult és kötelezettségvállalásra is képes jogi személyiséggel nem bíró gazdasági társaság vonatkozásában (bt.).
- Jogi személy fellépése esetén vizsgálni kell hogy a jogsértőnek vélt magatartás a jogi személyt abban a minőségében vagy pedig tagját, tagjait sérti-e, ettől függ ugyanis, hogy a jogsértés megszüntetése és jóvátétele végett ki léphet fel. A LB sajtó-helyreigazítási perben hozott, de minden jogsérelemre irányadó állásfoglalása szerint: „*Sajtó-helyreigazítást jogi személy is kérhet, de csak akkor, ha a kifogásolt tényállítások a jogi személy tevékenységét érintik, a közlemény kifejezetten a jogi személyre utal, a jogi személyt nevezi meg. Ha viszont a közlés a jogi személy tagjára vonatkozik, helyreigazítást a közlemény által érintett tag kérhet*”.¹⁷
- A személyhez fűződő jogokat csak személyesen lehet érvényesíteni. Akinek e jogait megsértették a Ptk. 84.§-ában meghatározott jogkövetkezmények alkalmazását kérheti.

---

¹⁷ Eln-Tan. P. tv. 20.396/1973.

- Ezen jogokkal kapcsolatban jogutódlásról, öröklésről nem lehet szó /kivétel például: a jogi személyek névviseleési joga és a kegyeleti jog/.
- A személyhez kötöttség nem terjedhet addig, hogy a személy minősége határozza meg a jog minőségét, értékét. /A szellemi-értelmi képesség teljes elvesztése, a belátási képesség teljes hiánya nem zárja ki a jogsérelem bekövetkezését és a nem vagyoni kár megállapítását./
- Ezen jogok védelmének szabályozását jóformán minden jogágban megtalálhatjuk. (A büntetőjogban a rágalmazás, a becsületsértés, a kegyeletsértés, a magántitok- és a levéltitok megsértésének tényállásaként szerepelnek.)
- A személyhez fűződő jogok megsértése esetén a jogellenesség megállapítása, kiváltja az igényt a jogkövetkezmények (objektív vagy szubjektív) alkalmazására. Jogellenességet kizáró okok felléphetnek, ám ezekről a törvény kifejezetten nem rendelkezik. /Ilyen lehet pl.: a sértett beleegyezése, a jogos védelem, a szükséghelyzet./

3.2 A személyiségvédelem eszközei

A törvény a személyhez fűződő jogok megsértésével kialakult helyzet orvoslását több sajátos jogvédelmi eszköz igénybevételének szabályozásával biztosítja. Ezek részben objektív - helyreállító jellegű jogkövetkezmények -, részben pedig az általános polgári jogi szankciók körébe sorolható - szubjektív szempontokat is értékelő - vagyoni hátrányok.

Az objektív személyiségvédelmi eszközöket a Polgári Törvénykönyv 84.§ (1) bekezdés a)-tól d) pontjáig terjedő szabályozás tartalmazza. Ezek igénybevételére akkor van lehetőség, ha megállapítható a személyiségi jogsérelem valamint az, hogy e sérelem és a jogsértő magatartás között okozati összefüggés áll fenn. Objektív eszközök igénybevétele esetén annak nincs jelentősége, hogy a személy, aki jogellenes magatartást tanúsított, felróhatóan járt-e el, és közömbös a tudattartama is. E jogkövetkezmények, azokkal szemben alkalmazhatóak, akik a jogsértést okozták, vagy pedig annak bekövetkeztében közrehatottak.

A Ptk. 84.§ (1) bekezdés tartalmazza az alkalmazható joghátrányokat. Ezek tehát a következők:

a) A jogsértés bírósági megállapítása alkalmas lehet arra, hogy a jogsértőt és másokat visszatartson hasonló jogellenes magatartástól (prevenció) és, hogy megszüntesse a jogsértő állapotot. Mindezek mellett elégtételt is nyújt (reparáció) - például a hírnév vagy a becsület csorbulásakor - a sérelmet szenvedett félnek.

A megállapítás előfeltétele a további szankciók alkalmazhatóságának.

b) A jogsértés abbahagyásának követelése és a jogsértő eltiltása a további jogsértéstől.

c) Megfelelő elégtétel nyújtása a sértett számára azonos nyilvánosság előtt, mint ahol a jogsértést elkövették, és mindezt a jogsértő költségére kell megtenni. Az elégtétel adása erkölcsi jóvátételt jelent. (A nyilvánosság akkor megfelelő, ha mind teljesebben biztosítja a jogsértő magatartásról tudomást szerzők előtt az elégtétel megismerését is.)

d) A sérelmes helyzet megszüntetésekor a jogsértést megelőző állapot helyreállítása.

A személyhez fűződő jogok megsértése felróható jogsértés esetén **szubjektív jellegű jogkövetkezményeket** is maga után vonhat. Szubjektív jogkövetkezményként a kártérítés és esetlegesen a közérdekű célra fordítandó bírság jelenhet meg.

1. A **kártérítés** megítélése a polgári jogi felelősség általános szabályai alapján történhet (feltétele a felróhatóság és a károkozás, vagyoni ill. nem vagyoni érdeksérelem bekövetkezése).

2. **Közérdekű célra fordítandó bírság**

Ha a kártérítés címén megítélhető összeg nem áll arányban a felróható magatartás súlyosságával, kérelemre a bíróság a jogsértőre közérdekű célra fordítható bírság is kiszabható.

A közérdekű célra fordítható bírság tehát személyiségvédelmi eszköz, és azzal szemben lehet kiszabni, aki a kártérítés szabályai szerint felelős. Ugyanakkor a bírság elnevezés félrevezető, hisz ez nem közhatalmi jellegű szankció, hanem úgynevezett „kiegyenlítő funkciót” lát el. Alkalmazására például akkor kerül sor, ha a jogsértés súlyos volt, ám az ezzel okozott kár csekély, így annak megítélésével a reparáció nem lehet teljeskörű.

Megkülönböztetésre kell, hogy kerüljön a **vagyon**i és a **nem vagyon**i kár egymástól a jogérvényesítés körében.

A vagyon i kárnak, mindig egy kézzelfogható, objektíven bizonyítható összeg kell, hogy legyen, míg a nem vagyon i kár szubjektív, és annak pontos összege csaknem meghatározhatatlan. A nem vagyon i kárral kapcsolatosan a 34/1992 (VI. 1.) Alkotmánybírósági Határozat kimondja, hogy a személyiségi jogi jogsértés megállapítása önmagában megalapozza a nem vagyon i kártérítés megítélését, az összegszerűség meghatározása pedig kizárólag bírói mérlegelés körébe tartozik. „A *nem vagyon i kár alkalmazásának feltétele, az erre vonatkozó igény jogalapja, valamely személyiségi jog megsértése.*”

A nem vagyon i kártérítés a polgári jogban nem keletkeztet új felelősségi tényállást, hanem az a személyhez fűződő jogok megsértéséért járó felelősség alakzata, melynek körében a jogellenesség a személyhez fűződő valamely jog megsértésében áll. „A *jogellenesség alapja nem a károkozás, hanem a személyhez fűződő jogsértés.*”...”*Itt nincs vagyon i kár, és ezért nem lehet szó teljes illetve nem teljes kártérítésről sem.*”¹⁸

Az Alkotmánybírósági Határozat nyomán kialakult bírói gyakorlat azonban úgy foglal állást, hogy a nem vagyon i kártérítés nem szakítható el a kártérítés általános szabályaitól. A nem vagyon i kártérítés megítéléséhez:

- a személyiségi jogi jogsértés megállapításán túl tehát szükséges az is, hogy
- a megállapított jogsértéssel okozati összefüggésben a jogosultnál olyan
- kár, hátrány keletkezzen, amely csak
- nem vagyon i kártérítéssel kompenzálható.¹⁹

A nem vagyon i kártérítés mértékének meghatározásakor a bíróságnak figyelembe kell vennie az eset összes körülményét - különös tekintettel a jogsértés tárgyi súlyára, a tényleges következményekre- és az összegszerűség tekintetében kialakult bírói gyakorlatra is.

A pénzbeli kártérítésnek a nem vagyon i károknál az a funkciója, hogy az elszenvedett sérelem hozzávetőleges kiegyensúlyozását olyan vagyon i szolgáltatás nyújtásával oldja meg, mely az

---

¹⁸Idézte: 34/1992 (VI.2) Alkotmánybírósági Határozatból

¹⁹ Lásd például: LB Pfv. IV. 20895/2000.; PKKB 29.P.20564/1995.; LB Pfv. III:22955/1994.

elszenvedett sérelemmel körülbelül egyenértékű, másnemű előnyt nyújt, így a polgári jogi felelősség szempontjából a vagyoni kártérítés un. fikciós esete a nem vagyoni kártérítés.

A nem vagyoni kártérítés funkciója ugyanakkor kettős, hiszen egyben prevenció és - a sérelem helyreállításával - reparáció is egyben.

A nem vagyoni kár bekövetkezését nemcsak a kívülvilágban észlelhető hatás esetén lehet megállapítani, ugyanis a személyiség súlyos sérelme ugyanis úgy is bekövetkezhet, hogy a sértett a jogsértést belső hatásként éli meg, és arról a környezete nem is szerez tudomást. A személyiség „életminőségének” hátrányos változása kifejeződhet: testi, lelki, környezeti vagy pedig a lehetőségeiben való változásban is. Hátrányos változás úgy is elszenvedhető, hogy a sértett személyt azt kizárólag lelki traumaként éli meg. (Ennek bizonyítása esetlegesen szakértői kérdés lehet.)

3.3 A személyiségvédelem érvényesítése

A személyiségi jogokkal való rendelkezési jognyilatkozatok és a személyhez fűződő igények érvényesítése főszabály szerint a „legszemélyesebb” jognyilatkozatok közé tartoznak. /Szabályozását a Ptk. 85.§ tartalmazza./

18/2004. (V.25.) ABH²⁰ indokolásában az alkotmánybírók egy anomáliára hívják fel a figyelmet, miszerint: „*A hatályos jog alapján, amennyiben a sértett személye megállapítható, becsületének védelme érdekében a jogaiban sértett - legyen a becsmérlés oka bármely csoporthoz tartozása vagy egyéb más lényegi tulajdonsága, személyes adottsága - a polgári jog és a büntetőjog már meglévő eszközeivel élhet.*”²¹ Ám a Ptk. 85. § alapján a személyhez fűződő jogok csak személyesen érvényesíthetők. Ha tehát egy csoportot, közösséget ér valamilyen lealacsonyító, jóhírnevet rontó kifejezés és a felperes -az érintett csoport meg nem nevezett és konkrétan be nem azonosítható tagja - keresetet indít emiatt, azt a bíróság elutasítja a kereshetőségi jog hiánya miatt. (Személyes érintettség - a közösség egy tagjára vetítve - a nemzeti kisebbségek, népcsoportok megtámadása esetén, általában nem kerül megállapításra.)

²⁰Az országgyűlés által 2003. december hó 8. napján elfogadott - a büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény - közösség elleni izgatás tényállását módosító törvény tárgyában született.

²¹Idézte: 18/2004 (V.25) ABH-ból.

Ezen ellentmondás feloldásaként 2004. júniusában - az új Polgári Törvénykönyv készítésekor - a jogalkotók részéről felmerült annak a lehetősége, hogy bevezetik az actio popularis intézményét a személyiségi jogok érvényesítési lehetőségeként.

Több problémát vett fel azonban ez a lehetőség. Ilyen például az, hogy annak a személynek, aki a pert megindítja igazolnia kell, hogy az adott csoporthoz tartozik-e? Az érintett csoporthoz való tartozás azonban lelkiismereti kérdés legtöbb esetben, ténybeli igazolása lehetetlen. Ha mégis lehetséges (pl.: alapszabállyal, létesítő okirattal) akkor is felmerül azon igény, hogy a perindításra jogosultak körét behatárolják. Lehetőségként megjelenhetne az ügyész illetve az érintett közösség érdekvédelmét ellátó társadalmi-érdekképviseleti szerv. (Indoka, hogy hatékony érdekvédelemben részesüljenek a csoport tagjai, ha már védelmükre per indult.)

Ugyancsak problémaként jelentkezik, hogy fogalmilag kizárt lenne ilyen esetekben olyan követelés kérése, melyet a jogosultak között meg kellene osztani. A jóhírnév, a becsület sérelme esetén csak olyan személyiségi jogvédelemi eszköz jöhetne szóba, mely a közösség egészének elégtételt jelentene.

Mindezek figyelembevételével már az azóta hatályba nem lépett Polgári Törvénykönyv tervezetében nem került be az actio popularis intézménye, bár ennek lehetőségét a jogalkotók nem vetették el teljes mértékben.

Igényként merült fel, hogy a gyűlöletbeszéd²² - nevesítetten - polgári jogi szabályozást kapjon az új Polgári törvénykönyvben. A jogalkotók ezt azonban azzal utasították el, hogy gyűlöletbeszéd esetén a Polgári Törvénykönyv szabályaiból levezethető az egyéni fellépés lehetősége.

A LB PK. 13. sz. állásfoglalása azon elvet fogadja el, hogy egy sajtóközlemény esetleges név nélküli, határozatlan, burkolt utalásaival, bizonytalan megjelölésével többeket is sérthet. Ilyen esetben az érintett személyek közül bárki kérhet helyreigazítást, igényt érvényesíthet, de csak a saját nevében.²³ A bírói gyakorlat e szabályt nem csak a sajtó-helyreigazítási eljárásokban alkalmazza, hanem azokat minden személyiségi jogi perre kiterjeszti.

---

²²A gyűlöletbeszéd nem konkrét személy ellen, hanem pontosan meg nem határozható, nagyobb személyi kör ellen irányul.

²³Forrás: A 2009-ben elfogadott és hatályba nem lépett Ptk. tervezet indokolása.

4. Összegzés

A személyiségi jogok szabályozása - így például a jóhírnév védelme is - közvetve vagy közvetlenül mindegyik jogágban megtalálható, annak többszintű védelmi rendszere van.

Az Alkotmány alapvető jogokról szóló fejezetében meghatározott valamennyi jogosítványhoz mechanikusan hozzárendelhető a polgári jogi személyiségvédelem. Éppen ezért az alkotmányjog és a polgári jog ezen területe között a kapcsolat nagyon szoros. Azzal, hogy e jogok egyben alkotmányos alapjogok is, az állam kötelessége, hogy hatékony védelmet biztosítson megsértésük esetén, és ha az állam ezt a kötelezettségét nem teljesíti, akkor ő maga tanúsít alkotmányértő magatartást.

A polgári jogon túlmenően a büntetőjog konkrét tényállásokkal biztosítja a személyiség védelmét, melyek esetleges megvalósulása és a büntetőjogi felelősség megállapítása esetén büntetőszankció alkalmazására nyílik lehetőség.

A rendszerváltás óta az emberek személyiségi jogaik „tudatára ébredése” miatt egyre nagyobb szerepet kap ezen terület.

Az utóbbi időszakban nem lehet nem megkerülni a személyes jogokat, gondolva itt akár az aktuális közéleti eseményekre. A napi politikai életben is különös szerepet kapak, hiszen például egy személy jóhírnevének megsértése esetén nem csak őt, hanem rajta keresztül azon egész közösséget is hiteltelenné teheti a jogsértés.

E jogterület szabályozása során a jogalkotó feladata különösen nehéz, hiszen itt több alkotmányos alapjog kerül egymással szembe. A véleménynyilvánítás és a sajtószabadság ütközik például a becsület, a méltóság és a jóhírnév védelméhez való jogokkal. Ezért a jogalkotó azon álláspontot követi, hogy ő úgymond „alapszabályozást” ad, de a részleteket a bírói gyakorlatnak kell kialakítania.

Szigetiné dr. Juhász Orsolya